

Анђелка БУЛАТОВИЋ*

БРАК, ОДНОСИ У БРАКУ И ОПШТИ ПОЛОЖАЈ УДАТЕ ЖЕНЕ НА ТЛУ ЦРНЕ ГОРЕ У ПЕРИОДУ ОД КРАЈА ХВИИ ДО ПОЧЕТКА ХХ ВИЈЕКА

ABSTRACT: *The paper presents an analysis of position and education Montenegrin woman in marriage from the 18th to early 20th century. Marriage in Montenegro was one of the most important moments in life, both for women and for men. On the basis of which created and built a family life, without which there would be no family. Marriage was based on patriarchal grounds, the unequal position of men and women in customary law and family law legislative. Male dominance and female submission is an important feature of marital relations. Personality of women is contained partly in the person of her husband. Household and raising children asked the women to a whole life to be „tied” to the house.*

KEY WORDS: *women, marriage, location, education*

У патријархалном друштву Црне Горе сматрало се гријехом да момак остане неожењен, јер је: „... то Божија воља, па је човјек дужан ту вољу испунити, а и да му има ко за на тај свијет свијећу припалити“.¹ Ова околност је формулисана још тврђе: „Чоек не може бити чоек док га жена не крсти“, тј. он се тек тада може назвати човјеком, односно – тек тада почиње да живи животом правог мушкарца, јер тек тада у заједници у којој живи добија одређена права и преузима неке одговорности, иначе ће га стално звати „дијете“ („ђетић“). Такође је неопходно и дјевојци да се уда, чему она и тежи, јер „грехота је“ да дјевојка остане „усједјелица“, да умре „ни грљена, ни омилована“. И поред тога што

* Аутор је професор на Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду.

¹ Збирка Народних обичаја, 1936.

је женидба и удадба пожељна и неопходна за објије стране, постоји разлика: женидба се слави као побједа, док је удаја праћена осјећањем туге и губитка нечега другог и неповратног.

Родитељи који удају кћер, ма колико то за кућу било добро и доносило јој уважавање, после удаје остају тужни; у цијелој се кући осјећа да је нешто изгубљено. Када испрате дјевојку – невјесту и младожењине сватове, у невјестиној кући остају њени сватови који се, послѣ овог чина, као послѣ тешког рада одмарају, пију, једу и веселе се. Сама породица, а највише родитељи, изгледају некако утучени, застиђени, скоро као да је нијесу дали својом вољом. У поређењу са породицом која даје невјесту, породица која је узима изгледа као побједник. Задовољна добитком, младожењина страна обасипа великодушношћу невјестину родбину, док се невјестина страна, пак, као слабија, држи скромније и узвраћа једино са циљем да придобије наклоност, односно, да орасположи другу страну („пријатеље“) према невјести која улази у породицу без игдје икога свога. Све везе са невјестом се нагло прекидају. Наиме, нико од невјестине породице, од самог рода, не смије је испратити ни у цркву ни до младожењине куће. Стога ово и подсећа на негдашње отмице, када је свако, да би се оженио, морао оружјем или уопште силом доћи до невјесте.

Што се тиче избора невјесте, гледа се, прије свега, да буде: „... из добре куће, од доброг рода, иза чега слиједи њено здравље, нарав и радна способност“. Ни љепота дјевојке се не занемарује, а највише се цијенила: „... добра грађа средњега раста, лијеп струк, „лијепа крв“ – што се говори за свјеж изглед лица, изражајне очи, густе и уздигнуте обрве и дуга густа коса“.² И породица дјевојачка је водила рачуна о богатству, снази и утицају куће у коју би дали своју кћер. Али, када је дјевојка у питању, она је имала мање могућности да бира него мушкарац. Када она „стаса“ за удају, а знајући да ће се удати, чека своју судбину, која, дакле, није зависила сасвим ни од воље њених родитеља, пошто је у народу важило правило да „сина жени кад хоћеш, а ђевојку удај кад можеш“, односно, када се укаже прилика. Зато положај дјевојке која није била у могућности да бира није био баш завидан. За њу је удаја била исто што и улазак у сасвим непознат простор за који не зна шта ће је тамо дочекати – случајна срећа или тешко ропство.

Удајући своју одиву род се ње никад не одриче и увијек је сматра својим неодвојивим чланом, па зато и пази на њу једнако као да се није ни одвајала од своје куће. Везаност одиве за родну кућу тако је јака да је никаква несрећа у сопственој породици неће тако погодити како

² П. Ровински, *Црна Гора у прошлости и садашњости*, том II, Издавачки центар „Цетиње“, Цетиње 1994, 178.

је погађа у родитељској кући, па је, стога, ова приврженост бивала и фатална.

Понекад дјевојка сама побјегне из родитељске куће, наравно у договору са момком, али не упозоривши његове родитеље. Она прво моли уточиште под кровом текуће, па је они не могу истјерати. Тек касније се ствар разјасни. На овај начин она губи на угледу код свих, па се оваква невјеста назива „самопошла“, што има значење нимало угодно за ту особу. И поред тога што су овакви случајеви, који су постали дио народног обичаја, узроковани злоупотребом родитељске власти, Законик Данила добио је чл. 70. оваквог садржаја: „Ако би ђевојка добре воље без знања своје пошла за момком, то им се онда не може ништа, јер их је сама љубав везала“; ипак је оваквој дјевојци прво јутро било прекорено: „да си добра, не би дошла сама“.³

Зато су жене живот у родитељском дому, односно, живот прије удаје, без обзира на тежак рад и строгост, сматрале најсрећнијим добом.

„Ђевовање, моје царовање;

Цар ти бијаш, док у баба бијаш“.

Што се тиче пунољетства за брак, за мушкарца се стицало са 14, а за жене са 12 година, док је то по канонском праву, према акту Митрополије црногорске бр. 82. од 06.02.1884. године упућено Великом суду, за мушкарце 15, а за жене 13 година. Касније су духовне и грађанске власти одредиле да се не дозвољава брак мушкарцима испод 17, а женама испод 15 година.⁴ Међутим, и поред ових одредница за брачно пунољетство, вјеривање недораслих особа, некада док су још у колијевци или пак у мајчиној утроби, о чему је раније било ријечи, била је честа појава у Црној Гори у XVIII и првој половини XIX вијека.

Брак у Црној Гори је био заснован на патријархалним основама, који је, као производни начина привређивања, облика својине и мишљења, био несумњиво један од фундамената друштва. Брак је представљао светињу, па је отуда кроз историју, огрешење о брак било под ударом црногорског друштва у свим фазама његовог развоја. Суров и тешки живот у Црној Гори умањивао је психолошко-емотивну страну брака. У први план је истицана његова биолошко-репродуктивна и економска функција. Црна Гора је увијек кроз своју историју требала ратнике, а ратови су били чести и праћени губицима у људству, што је црногорску породицу чинило инокосном у радној снази. То је био један од разлога високе родности жене у браку. Жена је у браку рађала, према томе,

³ П. Ровински, *Црна Гора у прошлости и садашњости*, том II, Издавачки центар „Цетиње“, Цетиње 1994, стр. 183.

⁴ Марковић, Н. (1939): *Из брачног права у Црној Гори*, Правни зборник, бр. 10-12, Титоград, стр. 121-122.

ратнике, а својим радним доприносом, не само у кући, рјешавала проблем инокосности породице. Стога, мушко потомство и обавеза према њему чинили су брак трајнијим, стабилнијим и патријархално структурисанијим, такорећи, заједницом са скоро нераскидивим везама међу супружницима.

Тамо гдје се није имало синова, однос између супружника био је веома нестабилан и патријархално неструктурисан. Отац који је, дакле, имао само кћери, обично се понашао као да уопште није имао потомство. Брак у коме нема дјеце сматран је највећом несрећом. Немати дјецу у братственичко-племенском друштву Црне Горе значило је да ће се угасити име (презиме) породице, крсна слава и домаће огњиште; значи да неће бити никога ко ће чувати традицију куће и братства. Положај жене је у том случају био јако тежак, јер је у очима људи увијек само она била крива за то. Зато се, како ћемо још и касније видјети, и догађало (неријетко) да жена – нероткиња доведе у кућу другу жену која ће њеном мужу изродити дјецу, а она сама, на своју иницијативу, остаје у кући као „тетка“, „кума“, „свекрва“ и помаже у подизању дјеце.

Брак у Црној Гори био је, према томе, заснован на патријархалним основама, уз неједнак положај мушкарца и жене у обичајном праву и породичном законодавном праву. Превласт мушкарца и потчињеност жене битна је карактеристика брачних односа. Дакле, односи у браку не почивају на узајамности права и обавеза супруга. На првом мјесту је домаћин – муж, па онда домаћица – жена. То значи да је жена у оквиру патријархалних односа заузимала друго мјесто. Овакав однос између полова суштински је произилазио из принципа приоритета и ауторитета мушких.

С почетка XIX вијека, и у првом актима јавне власти освештано је правило да је муж глава породице и господар својој жени, из ког излази обавеза жене да се покорави мужу и да слуша његова наређења. Ауторитет мужа према жени био је веома стваран и утицајан. Од жене је Црногорац захтијевао безусловну послушност. На сваку његову ријеч, она је, малтене, морала реаговати онако како је муж то захтјевао. Жена му се, како истиче В. М. Г. Медаковић,⁵ покоравала тако јако да је била скоро „роб свога мужа“. Воља мужа је одлучна за све што се тиче унутрашње управе и спољних односа домаћинства. Без знања и одобрења свога мужа жена није смјела никуда поћи, па ни у свој род. Муж има право надзора над кретањем и понашањем своје жене, која је морала и требала да има на уму да је свака мужевљева наредба светиња, коју је требала испуњавати. Отуда и она народна: „Човјек је глава, а жена трава“. Према томе, воља жене је непотпуна. Да би произвела правно

⁵ Медаковић, В. (1860): *Живот и обичаји Црногораца*, Нови Сад.

дејство треба јој одобрење мужа, што наводи на закључак да је њена воља садржана дијелом у мужевљевој вољи. Није се могло догодити да муж извршава женина наређења.

Жена је била дужна да носи мужевљево преизиме; она се „казивала по мужу“, а никако по оцу, што би било природније. На овај начин, у односима међу супружницима, излази на свјетлост дана она дијалектика којом је човјек уздиже изнад властите субјективности, такорећи, до неке врсте друштвене, патријархалне, односно, породичне општости. Личност жене садржана је дијелом у личности мужа. На овакав обичај, она је, уосталом, била напросто проморана, па чак и црквеним односно касније, грађанским, правом о браку и брачним односима.

Жена није била само жена – супруга у кући, већ и снаха, јер је, по правилу, долазила у кућу мужевљевих родитеља, па је зато ту имала посебне задатке, дужности и обавезе, особито док је била невјеста, и на један начин је „полагала“ веома тежак испит, како би се боље „умилила“ новом дому и укућанима. А ево тих квалитета којима она може да заслужи љубав и наклоност свих укућана: да буде мужу вјерна и послушна, да му „почитује“ оца, мајку, дјевера, ако се муж одијели од куће или гдје пресели она је дужна са њим свуда да буде, да подиже и његује дјецу и да слуша наредбе домаћинове. Ови квалитети су исказани и кроз народну пјесму:

„Наша снаха честито ти дође,
У дворе је срећу унијела,
Пред дворе је срећу донијела,
За косом је сунце огријало,
У рукама сивога сокола,
У устима меда и шећера,
Свекрвама неодговарање,
Ђеверима хитро сусретање,
Јетрвама дивно дочекање,
Заовама миле договоре.“⁶

Ако се млади брачни пар воли, онда то на сваки начин мора скривати од јавног мњења, као нешто „срамотно“ и „ненормално“. Ту љубав и њежност према својој жени Црногорац није показивао ни у рођеној кући, пред укућанима. Сви остали чланови породице (свекар, свекрва, дјевери, заове, јетрве) показивали су јој више пажње и њежности неголи рођени муж. Такође је било у обичају да се супружници током цијелог живота нијесу узајамно ословљавали правим, властитим, крштеним именима. Невјеста је, на примјер, за свога мужа користила израз: „он“

⁶ П. Ровински, *Црна Гора у прошлости и садашњости*, том II, Издавачки центар „Цетиње“, Цетиње, 1994. стр. 118.

„домаћин“, а старија жена, пак, „стари“ или „мој човјек“. С друге стране, то је исто чинио и човјек. Своју жену није никада ословљавао властитим, крштеним именом, већ највише изразима: „она“, „жена“, „стара“ или, ако је био у каквом друштву, „с опроштењем моја жена“ или „да 'простите моја жена“. Невјеста није остале укућане, рођаке и сл. ословљавала властитим именима, већ обично изразима „селе“, „брале“, „ђевере“, „мајко“ (свекрву је звала као и праву мајку) итд.

С друге стране, укућани су је, изузев мужа, увијек звали крштеним именом. Могло би се рећи, са сигурношћу, да је овај обичај означавао само један моменат патријархалног тоталитета, али и дио реализације патријархалног духа који је одговарао том тоталитету, сагласно његовом историјском постојању. Према томе, то је понекад могла да буде нека врста стида, а некада, пак, и страх да се не дозове зло на онога чије се право име изговара. Супружници, посебно они који су се налазили на почетку свог брачног живота, слабо су међусобно разговарали у присуству других лица, јер се то узимало свугдје за „срамотно“. „Млади човјек и жена не смију ништа једно с другим говорити пред другим људима, јер је то било непристојно“, писао је Вук С. Караџић.⁷ У Кучима се, рецимо, ова непристојност узимала и као обавеза младенаца да се овог обичаја придржавају неколико година. „Бивало је да пређашњи парови до седам година не говоре међусобно ни у чијем присуству; сматрало се да је то стидно“.⁸ Већ је раније наговијештено да жене нијесу сједјеле са мушкарцима за истом трпезом. Није имала право да се свом супругу мијеша у разговор. Сумњу која би је раздирала морала је у себи потискивати, јер би у противном била од мужа строго прекорена, па чак и физички кажњена.

Ако су супружници негдје на пут ишли заједно, жена је ишла иза мужа, или у најгорем случају, с лијеве стране, што је, такође, раније речено. Није било у обичају ни да жена мужа брани, па све да је овај у смртној опасности. Црногорац би радије погинуо него дозволио да га рођена жена брани. Ниједан Црногорац ни у рату није дозвољавао да буде штићен својом рођеном женом, већ, ако је требало, снахом, сестром, родицом. Женин укор је била једна од највећих срамота која се могла догодити Црногорцу, особито ако је упућен човјеку којег су красиле врлине, сем у случајевима када је био посве некарактеран, „слабић“, „домазет“, па дозвољавао жени да га критикује, кори и посрамљује пред свијетом.

Што се тиче начина поздрављања супружника, у већини крајева Црне Горе био је обичај да жена љуби руку своме мужу, али и свим

⁷ В.С. Караџић, *Црна Гора и Бока Которска*, Београд 1922.

⁸ С. Дучић, *Живот и обичаји племена Куча*, Београд 1931, 117.

старијим мушкарцима, (посебно старјешини куће). Овај обичај није носио снагу принуде, већ је најпросто означавао свијест жене о њеном патријархалном искуству и њеном постојању, иако је то у суштини значило отуђење свог људског достојанства. Ако жена није поштовала и уважавала свога мужа, (ако је био „слабић“, „домазет“, „никоговић“), то није ни морала да чини, а осјећала је дужно поштовање, ако јој је муж био јунак и главар. За схватање црногорског друштва назначеног периода, обичај љубљења у руку био је само људски, али у обрнутом случају приличан само глумом или „странцу“. Онај који би пољубио жену у руку изгубио би образ и поштење. Ово вјеровање је било присутно и код „виших“ и код „нижих“ слојева народа.

Жена је, дакле, у задружној породици дуговала покорност не само мужу, него и свим пунољетним мушким члановима задруге. Она, као и остала кућна чељад, потпада под власт домаћина куће. Удата жена, која касније дође у кућу, држи се за млађу и подређенију од жена доведених раније. Право мужа и домаћина на покорност од стране жене, у XVIII и у првој половини XIX вијека, било је заштићено непосредним санкцијама. Муж је могао принудити жену да му буде покорна и да изврши његова наређења. Домаћин задруге је имао право, у оквиру мјера кућне дисциплине, да предузме следеће мјере: савјетовање, укор, а у крајњој нужди и багинање, ако је ријеч о малољетним члановима заједнице.⁹ Домаћин куће, ипак, неће ударити задругареву жену, док муж има право да је туче. Само муж и родитељи су имали право да жену изударају.

Кад муж врши своје право кажњавања за непослушност жене, она се не смије опирати док је муж туче, нити тражити заштиту.¹⁰ У народу се обично говорило: „Ране од мужа су ране од Бога драгога...“.¹¹ Али, муж не смије то своје право кажњавања жене прекорачити тако да оно пређе у злостављање, јер ће у том случају женин род скочити да је заштити. Вук С. Караџић мисли да је свака жена била срећна која је имала разумна мужа, да је не „туче без икаква повода, само зато што му се прихтјело“.¹² Мужевљево право кажњавања жене одржава на разумну мјеру управо та могућност реакције од стране жениног рода.

Новонастали органи државне власти су, у првој половини XIX вијека, преузимајући на себе казнену функцију, преузели заштиту којој је жени дуговао друштвени колектив, чинећи уједно озбиљније концесије установама племенског поретка. Они су, на тај начин, мужевљево право

⁹ Илић, 1936, 75.

¹⁰ В. Богишић, *Фамилија и наслеђство*: чланци и расправе, Београд, 1999, 268.

¹¹ В. Медаковић, *Живот и обичаји Црногораца*, Нови Сад, 1860, 23.

¹² В.С. Караџић, *Црна Гора и Бока Которска*, Београд, 1922.

на кажњавање свели на друштвено разумну мјеру. Дакле, муж је, до средине XIX вијека, тј. до појаве Даниловог Законика, имао право да удари жену ногом или „камишом“, али је није смио сакатити и дотући; муж није имао право на живот жене.

Муж и његова ближа родбина дуговали су жени заштиту у замјену за њену личну потчињеност. Ово се објашњава и улогом мушкарца као ратника те и његовим обавезама у породичним односима. Бројни су утисци многих путописаца, књижевника, етнографа и др. о заштити жене од стране мужа у Црној Гори. Поистовјеђивање одбране своје жене (њене части) са одбраном слободе, вјере и имања било је присутно у патријархалној (братственичко-племенској) Црној Гори. За Црногорца је била највећа срамота ако му неко носи оружје или му „одведе жену“. Толеранција за вријеђање жене, сестре или мајке није постојала и „најмања увреда најчешће се животом плаћала“. Вријеђање и напад на част жене био је повод за крвне обрачуне међу црногорским племенима, као и са становништвом у пограничним крајевима сусједног Османског царства и Аустрије. Жена има право на заштиту од стране мужа, које јој је обезбијеђено ефективном санкцијом од стране друштвеног колектива. Друштво би презирало мужа који би такво право жени ускратио и оно само на себе преузима заштиту. Жена има право да напусти таквог мужа.

У случају да је муж, због некаквог „неваљалог“ гласа омрзнуо жену, она је била дужна да се оправда мазијом и оклеветницима.¹³ Од таквих гласова, жена се правдала и заклетвом коју су полагали она и њен род. Ако одбију да ту заклетву учине, муж је имао право да отјера жену и да поново ступи у нови брак. За све поступке жене у мужевљевој кући одговарао је њен род, као еквивалент права на заштиту своје одиве.

Особито је „стидно“ било да муж оплакује жену, ако му она умре, или да жали јавно за њом. Такође се уздржавао и да јавно даје изјаве и одушке својим осјећањима, као и да носи било какве знаке жалости – црнину или да пушта браду. Ово правило је важило и за Црногорку. За умрлим мужем није нарицала, лелекала, тужила, гребала лице или шишала косу, као што је то радила за сином, братом, оцем или рођаком: „... била би срамота ако би жена нарицала за мужем, а још већа ако би вјереница нарицала за својим вјереником из истог разлога из кога се каже „с опроштењем“ кад човјек помене своју жену“.¹⁴

Средином XIX вијека, битне измјене у структури црногорског друштва потискивале су установе племенског поретка и довеле су до

¹³ Мазидја је као доказ углавном нестала четрдесетих година XIX вијека, у доба владике Рада, а оклеветници су као доказ укинута за доба књаза Данила.

¹⁴ В.С. Караџић, *Црна Гора и Бока Которска*, Београд, 1922, 133.

одлучне афирмације установа које почивају на приватно-својинским односима. Ситна – одјелита породица замијенила је велику задружну породицу. Склоност задругара ка диоби задруге, нарочито је запажена осамдесетих година XIX вијека, а за коју Богишићев извјестилац окривљује жене, израз је реакције жене на њен вишеструко потчињен положај. Управо су те промјене истакле у прави план питање уређења односа у породици и битно утицале на положај жене у браку.

И поред тога што је Данилов Законик прокламовао и консеквентно провео начело личне превласти мужа и потпуне субординације жене у брачним односима, идући у правцу остваривања тога начела, судска пракса је настојала, да, ипак, кадгод се то тицало положаја жене, чини знатне уступке обичајном правом и наслијеђеном народном схватању из доба племенског поретка, који су ублажавали крути став Даниловог Законика. Дакле, трагови схватања наслијеђеног из доба племенског поретка, уколико се односе на положај жене, вршили су снажан притисак на законодавну и судску праксу током читавог XIX вијека.

По Даниловом Законику жена је у брачним односима третирана као објекат, а не као субјекат. Дужност жене је била да слиједи мужа, да иде за њим, да му се у потпуности покорава. Она се сили на брак и брачну заједницу, који без разлога не смије распустити. У том случају, она подноси посљедице кривичне и грађанско-правне природе.

У другој половини XIX вијека, за доба књаза Николе, много је учињено да се подигне углед жене и побољша њен лични и правни положај. Жена је добила више слободе у одлучивању приликом ступања у брак. Органи државне власти кажњавали су лица која би крњила вољу дјевојке приликом ступања у брак, па макар та лица били и њени родитељи. Казна затвора, у трајању од три мјесеца, изрицана је оцу који би принудио кћер на брак, а уз то би био дужан да, пошто се таква брачна веза, као незаконита, разријеши, сноси сам трошкове свадбе. Жена је стекла право на судску заштиту од грубих мужевљевих поступака. Жена је дужна да све слуша мужа, али ово правило има своје ограничење у обавези мужа да жену не бије и злоставља. Казнена овлашћења из мужевљевих руку преузела је власт, па је тако право кажњавања жене изгубило „приватни“ и стекло јавно-правни карактер. На тај начин, може се рећи, да је власт на себе преузела заштиту жене од мужевљевог шиканирања.

Али, не само муж, већ и остали укућани, не смију жену бити и злостављати. Ако би се догодило да муж или његови родитељи или, пак, неко од других укућана злоставља жену, њиховим сусједима би се наредило да пазе до кога је кривица за такво стање, како би обавијестили суд о томе. Муж који не би држао своју жену као што „... обично по-

штени мужеви своје жене држе...“ губи право на своју имовину, која се предаје на коришћење његовој жени, као и дјечи, ако их има. У овом случају, жена има право на поновну удају, док такав муж нема право да ступи у нови брак. Мужу је запријеђено и казном затвора код особито тешких случајева злостављања жене. Уколико злостављање жене од стране мужа доведе до повреда које остављају веће посљедице на жени, муж се фактички, протјерује из земље. Одузима му се читава имовина која се, последије намирења дугова, предаје његовој жени, а он „нек иде куд зна“. Међутим, уколико злостављање жене доведе до повреда које не остављају теже посљедице, муж ће, о свом трошку, бити кажњен са шест мјесеци затвора. На овај начин, жена је судским путем заштићена од самовољних мужевљевих поступака, особито злостављања.

У другој половини XIX вијека жена је слободнија, независнија од мужа, као и у пословима јавног мњења. Она има право да сама долази на суд (као тужитељица или тужена) и нико нема право мимо њене воље да је на суду заступа. Жене се, једнако као и мушкарци, примају за свједоке, особито у дјелима против брака и полног морала. У назначеном периоду, органи државне власти преузели су на себе и заштиту чисти удате жене, коју су истакли као особито заштићено правно добро, тако да је за њену повреду изрицана неуобичајено оштра казна.

Положај жене у брачној заједници и промјена тог положаја, може се видјети из Устава православних консисторија за књажевину Црну Гору, обнародованог Законом о консисторијима 01.01.1904. године. По пропису чл. 167. Устава: „а) супружници дугују један другоме брачну вјерност и узајамно вршење супружничких дужности; право на вршење оваквих дужности нема супруг који чини браколомство или онај који од невиног брачног друга захтијева нешто противприродно; б) муж је глава породице, он има права и дужности да управља кућом, да се стара о издржавању домаћинства и да сваком приликом заступа своју жену; в) жена, удајом стиче име свога мужа и право његовог сталежа и дужна је да иде за њим и да га слуша „кад добру ствар заповиједа“; г) муж и жена старају се заједнички о одгоју и образовању своје дјеце“.

Andelka BULATOVIĆ, PhD

MARRIAGE, RELATIONS IN MARRIAGE AND THE GENERAL
POSITION OF MARRIED WOMEN IN THE TERRITORY OF
MONTENEGRO IN THE PERIOD FROM THE LATE EIGHTEENTH
TO EARLY TWENTIETH CENTURY

Summary

The paper presents an analysis of position and education Montenegrin woman in marriage from the 18th to early 20th century. Marriage in Montenegro was one of the most important moments in life, both for women and for men. On the basis of which created and built a family life, without which there would be no family. Marriage was based on patriarchal grounds, the unequal position of men and women in customary law and family law legislative. Male dominance and female submission is an important feature of marital relations. Personality of women is contained partly in the person of her husband. Household and raising children asked the women to a whole life to be „tied” to the house.

KEY WORDS: *women, marriage, location, education*

